

Reactie op artikel ‘Beschuldigingen in zedenzaken: onschuldpresumptie en slachtofferpresumptie’ van Nicole Nierop en Paul van den Eshof in *Delikt en Delinkwent* 2015/59

*Alice Bosma, Linda van Krimpen en Laura Menenti*¹

16 oktober 2015

Deze maand verscheen in *Delikt en Delinkwent* een artikel van Nierop en van den Eshof genaamd: ‘Beschuldigingen in zedenzaken: onschuldpresumptie en slachtofferpresumptie’.² In dit artikel reageren zij op ons artikel getiteld ‘Het slachtoffer verklaar(d)(t)’ dat in januari in hetzelfde tijdschrift werd gepubliceerd.³ Nierop en van den Eshof brengen in hun artikel een aantal kritische kanttekeningen naar voren over ‘Het slachtoffer verklaar(d)(t)’, en het rapport ‘Op goede grond’ van de Nationaal Rapporteur. Hoewel het artikel van Nierop en van den Eshof de indruk kan wekken dat we het op een aantal vlakken met elkaar oneens zijn, is dat zeker niet overal het geval. Dit document is een reactie op een aantal van de kritiepunten:

- Zoals in de reactie van de Rapporteur weergegeven beseffen wij dat de term *culture of disbelief* in ons artikel ongelukkig gekozen was: deze impliceert dat de politie slachtoffers niet zou geloven, terwijl wij dit absoluut niet hebben willen betogen. Zoals in ons artikel aangegeven verstaan wij onder ‘culture of disbelief’ de overtuiging binnen de politie dat valse aangiftes veel voorkomen.

Dat deze overtuiging een rol speelt baseren wij op de grote nadruk op valse aangiftes in de huidige Aanwijzing zeden, het feit dat een van de gesprekspunten in het informatieve gesprek is dat het doen van valse aangifte strafbaar is, en het feit dat slachtoffers in de huidige Aanwijzing nog aangevers worden genoemd. Ook in het onderzoek van Van Wijk en Nieuwenhuis⁴ wordt aangegeven dat het percentage valse aangiften van zedenzaken bij de groep minderjarige meisjes niet bekend is, maar door rechercheurs als hoog wordt ingeschat. In de scriptie van Dekkers die door Nierop en van den Eshof een aantal keer wordt

¹ A.K. Bosma LL.M. MSc is momenteel als promovenda verbonden aan INTERVICT, Tilburg University. L. van Krimpen LL.M. en dr. L.M.E. Menenti zijn onderzoekers bij de Nationaal Rapporteur.

² N.M. Nierop en P. van den Eshof, ‘Beschuldigingen in zedenzaken: onschuldpresumptie en slachtofferpresumptie’, *Delikt en Delinkwent* 2015/58.

³ A.K. Bosma, L. van Krimpen en L.M.E. Menenti, ‘Het slachtoffer van seksueel geweld verklaar(d)(t)’, *Delikt en Delinkwent* 2015/2.

⁴ A. van Wijk & A. Nieuwenhuis, *Lastige Verhalen. Een exploratief onderzoek naar aangiften van zedenmisdriven door meisjes van 12-18 jaar (Beke-reeks)*, Arnhem: Bureau Beke 2011.

aangehaald, staan quotes van enkele zedenrechercheurs die betogen dat valse aangiftes een groot probleem vormen.

Er bestaan veel verschillende (met name buitenlandse) onderzoeken naar de omvang van het aantal valse meldingen en aangiftes. De percentages in deze onderzoeken lopen sterk uiteen. Ook Nierop en van den Eshof geven aan dat over de omvang van het aantal valse aangiften in Nederland nog geen harde cijfers beschikbaar zijn. Zij vervolgen: *“Zedenrechercheurs moeten uitgaan van twee tegenstrijdige presumpties: de onschuldpresumptie en de slachtofferpresumptie. Geloofwaardigheid helpt niet: je kunt niet tegelijkertijd het slachtoffer en de verdachte geloven. De enige uitweg uit dit dilemma is een scherp onderscheid tussen veronderstellingen en feiten. Voor het opsporingsonderzoek heeft de recherche aanknopingspunten nodig die worden geformuleerd in mogelijke scenario’s. En uiteindelijk moeten de feiten uitwijzen of er voldoende bewijs is.”* Deze boodschap sluit aan bij hetgeen wij hebben willen uitdragen in ‘Het slachtoffer verklaar(d)(t)’: met de huidige stand van onderzoek zijn er nog geen kenmerken van juistheid dan wel van onjuistheid van een melding of aangifte te geven. *“Zonder empirische onderbouwing voor kenmerken van een onjuiste aangifte, is het beter om op voorhand geen aannames te doen over verklaringen van slachtoffers van seksueel geweld. Dat betekent dat een verklaring zal moeten worden onderzocht alvorens conclusies worden getrokken over de waarheidsgetrouwheid ervan.”*

- In paragraaf 4.2 stellen Nierop en van den Eshof over onze interpretatie van de onderzoeksresultaten van Van Wijk en Nieuwenhuis:

“In een vragenlijst wordt onder andere gevraagd naar het aantal valse, twijfelachtige en echte aangiften, waarbij in een toelichting staat vermeld ‘[o]nder valse aangiften verstaan wij een aangifte waarvan de aangeefster tijdens het politieonderzoek zelf heeft toegegeven [cursivering Nierop et al.] dat het een valse verklaring was (verzonnen, onjuiste beschuldiging)’ (p. 89). Vervolgens wordt één vraag gesteld over kenmerken van deze valse aangiften: ‘Wat vindt u de drie meest kenmerkende elementen in een valse aangifte van een zedenmisdrijf door minderjarige meisjes (12-18 jaar)?’ (p. 90). Aangenomen mag dus worden dat de rechercheurs kenmerken weergeven van zaken waarbij aangeefsters zelf hebben toegegeven dat het een valse aangifte betrof. Het gaat derhalve over feiten en niet om aannames, theorieën of hypothesen. Dat het om feiten gaat, weerhoudt Bosma, Van Krimpen en Mementi er echter niet van te stellen dat de rechercheurs zich vergissen.”

Dat het wel degelijk om aannames, theorieën of hypothesen gaat blijkt duidelijk uit het deel van het onderzoek van Van Wijk en Nieuwenhuis waar wij naar verwijzen. Van Wijk en Nieuwenhuis vergeleken enerzijds dossiers van echte, twijfelachtige en valse aangiftes (Van Wijk en Nieuwenhuis, hoofdstuk 5). Naar dit deel van het onderzoek verwijzen Nierop en van den Eshof. Een ander deel van het onderzoek van Van Wijk en Nieuwenhuis kan echter worden aangemerkt als belevingsonderzoek (Van Wijk en Nieuwenhuis, hoofdstuk 4). Dit deel van het onderzoek van Van Wijk en Nieuwenhuis is onderwerp van het artikel ‘Het slachtoffer verklaar(d)(t)’. En dit belevingsonderzoek gaat wel degelijk over ‘aannames, theorieën of hypothesen’, zoals ook blijkt uit de vraagstelling aan de achttien politieregio’s: *“Aan de zedenafdelingen is gevraagd om aan te geven hoe zij, op basis van hun ervaring [cursivering auteurs], valse aangiften herkennen. Wat zijn met andere woorden kenmerkende elementen in een valse aangifte gedaan door een minderjarige? Uit de*

antwoorden van achttien regio's blijken er verschillende kenmerken te noemen die verband kunnen houden met het doen van een valse aangifte." (Van Wijk en Nieuwenhuis, p. 34)

In 'Het slachtoffer verklaar(d)(t)' wordt op meerdere plaatsen expliciet naar dit belevingsonderzoek verwezen (zie bijvoorbeeld voetnoot 24, 25 en 26), op geen enkele plek in ons artikel staat een verwijzing naar het andere deel van het onderzoek van Van Wijk en Nieuwenhuis. Overigens hebben wij voor dit belevingsonderzoek gekozen omdat het op dit moment het best beschikbare onderzoek is dat laat zien welke kenmerken (in ieder geval de bevraagde) rechercheurs in Nederland aanwijzen als factoren die kunnen wijzen op een valse aangifte. Het is juist interessant om deze beleefde kenmerken te toetsen aan hetgeen bekend is uit de wetenschappelijke literatuur.

- In paragraaf 4.4 schrijven Nierop en van den Eshof: "De stelling in 'Op goede grond' dat aangeefsters verplicht twee weken moeten wachten voordat ze aangifte kunnen doen (p. 300) is dus onjuist."

Op geen van de 352 pagina's van 'Op goede grond' wordt gesteld dat de bedenktijd *verplicht* zou zijn. Overigens is in recente Kamervragen nog door de Minister van Veiligheid en Justitie aangegeven dat hij het betreurt als de indruk bestond dat de bedenktijd een verplichting is. De minister benadrukt hier dat maatwerk geboden is en dat slachtoffers wanneer zij dat willen direct aangifte moeten kunnen doen. Hij geeft hierbij aan dat het uitgangspunt van maatwerk in het informatieve gesprek momenteel wordt uitgewerkt.⁵

- In paragraaf 4.5 stellen de auteurs: "Verder willen wij waarschuwen voor een cirkelredenering. Als we alle inconsistenties, het ontbreken van emotie of juist heftige emotie toeschrijven aan PTSS, ontstaat gemakkelijk de denkfout dat door PTSS-klachten automatisch de oorzaak (seksueel misbruik) vaststaat. Psychische klachten kunnen ook andere oorzaken hebben. Ook in deze gevallen is het de taak van de politie om kritisch onderzoek te doen naar de feiten."

Hier wordt de indruk gewekt dat in 'Het slachtoffer verklaar(d)(t)' sprake is van een cirkelredenering. In ons artikel wordt echter alleen gewezen op het feit dat bepaalde emoties het gevolg *kunnen* zijn van PTSS. Daarbij wordt juist benadrukt dat bepaalde emoties verschillende oorzaken kunnen hebben, waardoor deze emoties geen *onderscheidend* kenmerk van een valse aangifte kunnen zijn: "Als emoties niet passen bij een verklaring hoeft dit niet te betekenen dat de verklaring wellicht onjuist is – zoals dit door rechercheurs lijkt te worden geïnterpreteerd (zie par. 2.2) – maar kan dit een gevolg zijn van PTSS. [...] Samengevat past een aantal van de door rechercheurs genoemde kenmerken of motieven voor een mogelijk onjuiste verklaring (zie par. 2.2) ook bij de gevolgen van seksueel geweld. Deze kenmerken hebben dus niet het vermogen om onjuiste van juiste verklaringen te onderscheiden."

⁵ Zie Antwoorden op Kamervragen over aangifte bij zedenmisdrijven, 31 augustus 2015. Beschikbaar op: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/08/31/antwoorden-kamervragen-over-aangifte-bij-zedenmisdrijven>

Nierop en van den Eshof geven aan dat ook in deze gevallen het de taak van de politie is om kritisch onderzoek te doen naar de feiten. Wij zijn het daar geheel mee eens en dat is ook het punt dat we in 'Het slachtoffer verklaar(d)(t)' willen maken: zonder onderzoek kan je geen conclusies trekken over de feiten.

- In paragraaf 4.3 reageren Nierop en van den Eshof op de constatering in 'Het slachtoffer verklaar(d)(t)' dat het feit dat een slachtoffer lang wacht voordat hij of zij naar de politie gaat geen onderscheidend kenmerk is voor een valse aangifte. Dit is door ons onderbouwd met cijfers uit eigen onderzoek waaruit blijkt dat de gemiddelde tijd tussen delict en melding 102 dagen is en dat in 17% van de onderzochte meldingen het slachtoffer pas na meer dan een jaar naar de politie stapte. Nierop en van den Eshof geven aan dat zij dit "een vertekend beeld van de onderzoeksresultaten" vinden. Allereerst omdat het om 'vermeende delicten' gaat. Op het moment dat een slachtoffer een melding doet bij de politie staat uiteraard nog niet in rechte vast of het feit bewezen kan worden. Het is inherent aan onderzoek naar meldingen bij de politie dat dit om vermeende delicten gaat. Ook brengen de auteurs naar voren: "Ten tweede is het misleidend om alleen het percentage van 17% dat na meer dan een jaar meldt te noemen zonder expliciet te vermelden dat 59% van de meldingen binnen een dag wordt gedaan en 80% binnen een maand." Wij hebben in ons artikel de nadruk gelegd op de 17% die langer dan een jaar wacht alvorens naar de politie te stappen, omdat dit percentage ons punt ondersteunt dat ten minste een substantieel deel, namelijk bijna een op de zes slachtoffers - erg lang wacht met melden. Bovendien is het logisch dat als 17% na meer dan een jaar meldt, de resterende 83% korter dan een jaar wacht. Tot slot geven Nierop en van den Eshof aan: "Ten derde is het statistisch onverantwoord om een gemiddelde van 102 dagen weer te geven zonder te vermelden dat de standaarddeviatie maar liefst 608 dagen was." In 'Het slachtoffer verklaar(d)(t)' wordt bij het genoemde gemiddelde verwezen naar de betreffende passage in 'Op goede grond', waar deze standaarddeviatie vermeld is.
- De auteurs verwijzen in hun artikel veelvuldig naar de (niet gepubliceerde) afstudeerscriptie van Dekkers (2015). Daarbij gaan zij uitgebreid in op redenen voor slachtoffers om niet over te gaan tot aangifte. Hierbij wordt niet duidelijk wat de precieze bron is voor bepaalde stellingen. Zij schrijven in paragraaf 3.1: "Er is bij de politie veel bekend over de redenen waarom slachtoffers afzien van het doen van aangifte." Vervolgens sommen zij een aantal redenen op, gevolgd door een verwijzing naar Dekkers 2015. Onduidelijk is wat nu de bron is van deze redenen: van de zeven door Nierop en van den Eshof genoemde redenen zijn er maar vier terug te vinden in de scriptie van Dekkers. De auteurs melden bovendien: "Een andere (veel genoemde) reden is dat het slachtoffer rekening wil houden met de gevolgen voor relationele verhoudingen in familie of vriendenkring." Deze 'veel genoemde' reden is in de scriptie van Dekkers, die specifiek onderzoek deed naar redenen voor het niet overgaan tot aangifte, nergens terug te vinden.
- Nierop en van den Eshof gaan in paragraaf 4.3 in op inconsistenties in verklaringen. Waar in 'Het slachtoffer verklaar(d)(t)' vooral de onvolledigheid is uitgelicht vullen zij dit aan met de elementen accuraatheid en consistentie, elementen die in het artikel ook worden genoemd (paragraaf 1), naast coherentie en plausibiliteit. Zij sluiten af met: "Inconsistenties in een

verklaring moeten altijd nader door de politie worden onderzocht als ze de kern van de bewijsvoering raken. [...] Het doel van een opsporingsonderzoek is waarheidsvinding en niet het voorkomen of negeren van inconsistente getuigenverklaringen.” Deze formulering lijkt te impliceren dat in ‘Het slachtoffer verklaar(d)(t)’ wordt beweerd dat het doel van het opsporingsonderzoek het voorkomen of negeren van inconsistente getuigenverklaringen zou zijn. Dat is geenszins het geval. In ‘Het slachtoffer verklaar(d)(t)’ wordt juist betoogd dat uitsluitend vanwege het feit dat een verklaring inconsistent is nog niet de conclusie kan worden getrokken dat deze vals is. Pas na het doen van opsporingsonderzoek kunnen conclusies worden getrokken over hetgeen al dan niet is gebeurd.

- In voetnoot 10 vermelden Nierop en van den Eshof: “Het cijfer komt overigens niet overeen met het cijfer van 22% dat in het rapport wordt vermeld (p. 129).”

In ‘Het slachtoffer verklaar(d)(t)’ staat dit echter expliciet vermeld (voetnoot 48): “Aanvullende analyse op data gerapporteerd in Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen 2014, p.128-129. Voor de gehele groep slachtoffers is in 22% van de gevallen het slachtoffer zelf de melder.”